

به نام او...

ابعاد حقوقی استرداد مجرمین با تأکید بر نقش اینترنت

www.ketab.ir

تألیف:

حمید عظیمی

۱۴۰۱

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۵	فصل اول: کلیات
۵	مبحث اول: تعریف حقوق بین الملل
۶	مبحث دوم: تعریف استرداد مجرمین
۷	مبحث سوم: سازمان بین المللی پلیس جنایی (اینترپل)
۹	فصل دوم: اصول و مبانی حاکم بر استرداد مجرمین
۹	بخش اول: پیشینه تاریخی استرداد مجرمین
۹	مقدمه
۱۰	مبحث اول: دوره قدیم
۱۱	مبحث دوم: دوره اسلامی
۱۱	مبحث سوم: دوره میانه
۱۲	مبحث چهارم: دوره جدید
۱۳	مبحث پنجم: دوره معاصر
۱۵	بخش دوم: تاثیر استرداد مجرمین بر نظم و امنیت اجتماعی
۱۵	مقدمه
۱۵	مبحث اول: آثار استرداد نسبت به جامعه بشری
۱۶	مبحث دوم: آثار استرداد به دولت متقاضی
۱۷	مبحث سوم: آثار استرداد به دولت متقاضی عنه

۱۷	مبحث چهارم: استرداد و لزوم احترام به حقوق متهم
۱۹	بخش سوم: منابع استرداد
۱۹	مبحث اول: منابع اولیه
۳۰	مبحث دوم: منابع ثانویه
۳۴	نتیجه گیری
۳۵	فصل سوم: شرایط استرداد در حقوق جزا
۳۵	بخش اول: شرایط ماهوی
۳۵	مبحث اول: مجرمین قابل استرداد
۴۱	مبحث دوم: مجرمین غیرقابل استرداد
۷۰	مبحث سوم: مصونیت استرداد
۷۶	بخش دوم: روش های شکل استرداد
۷۶	مقدمه
۷۶	مبحث اول: روش های مختلف استرداد
۷۹	بخش سوم: استرداد مجرمین در ایران و چالش های پیش روی
۷۹	مبحث اول: قانون استرداد مجرمین در ایران
۷۹	مقدمه
۸۶	مبحث دوم: روش استرداد مجرمین در ایران
۹۳	مبحث سوم: تحولات سیستم جزایی ایران و چالش های حقوقی استرداد مجرمین
۹۳	مقدمه
۱۰۴	مبحث چهارم: استرداد مجرمین و موانع پیش روی اینترپل تهران
۱۰۴	مقدمه
۱۱۱	فصل چهارم: نقش سازمان بین المللی پلیس جنایی در استرداد مجرمین
۱۱۱	بخش اول: سازمان بین المللی پلیس جنایی (اینترپل)
۱۱۱	مقدمه
۱۱۲	مبحث اول: ساختار اینترپل
۱۲۳	مبحث دوم: اهم مأموریت های سازمان اینترپل

۱۲۵	مبحث سوم: بخش نامه‌های بین‌المللی افراد
۱۲۹	بخش دوم: اینترپل تهران
۱۲۹	مقدمه
۱۳۲	مبحث اول: عضویت در اینترپل
۱۳۴	مبحث دوم: اهم مأموریت‌های پلیس بین‌الملل ناجا
۱۳۹	فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۳۹	۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۴۲	۲- اهم موانع و مشکلات حقوقی ایران در استرداد مجرمین
۱۴۸	۳- راهکارهای پیشنهادی برای رفع موانع و مشکلات استرداد مجرمین
۱۴۸	۳-۱- انعقاد و رفع موانع انعقاد موافقت‌نامه‌های استرداد مجرمین با کشورهای هدف
۱۵۲	۳-۲- استفاده از ظرفیت‌های نهفته در کنوانسیون‌های مربوط به جرایم بین‌المللی
۱۵۴	۳-۳- انعقاد معاهدات چندجانبه استرداد در قالب سازمان‌های منطقه‌ای
۱۵۶	۴- سایر راهکارهای پیشنهادی
۱۶۱	فهرست منابع
۱۶۷	ضمائم
۱۶۷	ضمیمه یک: قانون استرداد مجرمین مصوب ۱۳۳۹/۲/۱۴
۱۷۲	ضمیمه دو: اساسنامه اینترپل

پیشگفتار

توسعه روزافزون وسایل حمل و نقل اعم از زمینی - هوایی و وجود انواع مختلف ارتباطات، بسیاری از موانع گذشته را که در ارتباطات و مسافرت‌ها بین کشورها وجود داشته از میان برداشته است؛ تجارت، مطالعات و تحقیقات علمی - فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - توریسم و سایر مسایل و مشترکات بین‌المللی جوامع بشری را بیش از پیش به یکدیگر نزدیک ساخته و این نزدیکی با محاسن بسیار زیادی که دربردارد مشکلاتی را نیز به وجود آورده است.

این سرعت در حمل و نقل و امکانات فراوان مسافرتی و گسترده شدن مرزهای کشورهای مورد استفاده عده قلیلی از افراد تنہکار در جوامع بشری قرار گرفته که مرتکب جرایم مهم از قبیل: قتل، سرقت مسلحانه، آدم ربائی و... شده و قبل از اینکه درمحل ارتکاب جرم دستگیر شوند با وسایل و امکانات فراهم امروزی از محل وقوع جرم گریخته و ظرف چند ساعت هزاران کیلومتر از محل حادثه دور می‌شوند تا کسی نتواند به آنها دسترسی پیدا کند و از آنجا که زیان دیدگان از جرم از پای ننشسته و تا دستگیری مرتکب عمل مجرمانه آلام آنان تسکین نمی‌یابد لذا عدالت و تعاون قضائی ایجاب می‌کند که متهمین و مجرمین فراری در سایر کشورها احساس آسایش و امنیت ننمایند و از آنجائی که یکی از اهداف مجازات، بازدارندگی و احساس عدم امکان فرار از مجازات می‌باشد، چنانچه همکاری بین‌المللی وجود نداشته باشد و بزهکاران بتوانند پس از ارتکاب جرم ازادانه در کشور دیگری زندگی نموده و مصون از تعقیب باشند عدالت دستخوش هرج و مرج خواهد شد؛ از همین رو هر یک از کشورها مقرراتی را در رابطه با استرداد مجرمین و صلاحیت رسیدگی به جرایم مجرمینی که در سرزمین آنها یافت می‌شوند تصویب و اصل استرداد مجرمین را با رعایت اصول و ضوابط و اصل حاکمیت ملی خود می‌پذیرند، بنابراین استرداد مجرمین نتیجه تعاون قضائی و همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با

بزهکاری است. زمانی این همکاری و مبارزه سودمند خواهد بود که کشورها واقعاً همکاری و معاضدت در امر استرداد مجرمین از خود نشان داده و مسترد نمودن مجرمین مورد درخواست را بدون عذر و دلائل غیرموجه و مطرح کردن مسایل سیاسی مابین عمل نمایند.

با احساس چنین ضرورت و نیازی است که مسأله استرداد مجرمین مطرح می‌شود و دولت‌ها نیز طبق اصل لزوم مجازات مجرم، براساس قوانین و نظام‌های حکومتی و به منظور صیانت جامعه در برابر جرم، این دسته از مجرمان را توسط سازمان پلیس جنایی بین‌المللی (اینترپل) تحت تعقیب کیفری بین‌المللی قرار داده و نهایت سعی در استرداد آنها به محل ارتکاب جرم را دارند.

بنیان سازمان بین‌المللی پلیس جنایی اولین بار در سال ۱۹۱۴ میلادی با شرکت جمعی از افسران پلیس و قضات ۲۴ کشور در موناکو فرانسه نهاده شد. لیکن این سازمان به طور عملی در سال ۱۹۲۳ در گردهمایی روسای پلیس ۷ کشور در وین /اتریش پایه‌گذاری شد.

در حال حاضر ۱۸۸ کشور جهان به عضویت سازمان بین‌المللی پلیس جنایی درآمده و اینترپل این کشورها کلیه اطلاعات مربوط به مجرمین و آنچه که در حیطه وظایف پلیس بین‌الملل می‌باشد را با هماهنگی دبیرخانه کل سازمان واقع در لیون /فرانسه مبادله می‌نماید.

ایران از جمله کشورهایی است که از ابتدای تشکیل رسمی این سازمان (۱۹۲۳ میلادی مطابق ۱۳۰۲ هجری شمسی) به عضویت آن در آمد و دو سال ۱۳۳۹ نیز آن را تصویب کرد.

«مفاد قانون استرداد مجرمین ایران در زمان تصویب آن کمی با پیشرفت‌های حقوقی آن زمان (۱۳۳۹) انطباق داشت؛ از دیگر سو، با ساختارهای قضایی کشور نیز سازگار بود، طبیعی است که مفاد قانون می‌توانست بدون پیدایش تنش‌های جدی اجرا شود اما گذر زمان از دو جنبه داخلی و بین‌المللی تنش‌هایی در ارتباط با این قانون ایجاد کرده است، اول تغییر سیستم قضایی ایران و به تبع آن تغییر برخی مقررات و دوم چالش‌هایی که به طور کلی در اثر پیشرفت‌های حقوق جزا و پیدایش برخی رشته‌ها و تکوین و تکامل سریع آنها مانند حقوق بشر، حقوق بشردوستانه و... ایجاد شده است.»^۱

به عبارت دیگر جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم عضویت در اینترپل در برخی موارد و پرونده‌های فرار متهمان به کشورهای خارجی توفیقی در استرداد مجرمین فراری به کشور نداشته است.

کتاب حاضر سعی در روشن نمودن موضوع استرداد و نحوه اجرای آن و همچنین مشکلات حقوقی آن که در راه استرداد بخصوص در رابطه با کشورمان وجود دارد شده است. در خصوص اهمیت و ضرورت تدوین این کتاب باید گفت که فرایند استرداد مجرمین اقداماتی را در بر می‌گیرد که دولت‌ها بر اثر آن متقابلاً افرادی را که به علت ارتکاب جرم تحت تعقیب مقام قضایی دولتی قرار گرفته و یا محکوم شده‌اند و به قلمرو و دولت دیگر فرار کرده‌اند را مطابق قواعد و شرایط خاص به یکدیگر مسترد

^۱ - غفاری، علیرضا، موانع و مشکلات استرداد مجرمین، فصلنامه دفاعی استراتژیک، تهران: ۱۳۸۴، ص ۳۲.

می‌کنند. از همین رو استرداد مجرمین در حال حاضر در ابعاد مختلف می‌تواند بر تحولات یک کشور تاثیرگذار باشد. بدین نحوه که در صورت تقویت استرداد مجرمین با کشورهای مختلف به خصوص کشورهای هدف که عمدتاً مجرمانی به آن کشورها متواری می‌شوند، جامعه مورد نظر از لحاظ اقتصادی به یک ثبات اقتصادی رسیده و افراد بدون دغدغه و ترس از کلاهبرداری به تجارت می‌پردازند. همچنین از لحاظ امنیتی نیز جامعه هم در عرصه امنیت داخلی و هم در عرصه بین‌الملل به آرامش و آسایش می‌رسد. از لحاظ اجتماعی نیز در آن جامعه عدالت اجتماعی محقق می‌شود.

از دیدگاهی دیگر می‌توان گفت، طبیعت بعضی از جرایم مانند قاچاق بین‌المللی و جرایم سازمان یافته اقتضا می‌کند که کشورها در مبارزه با این نوع جرایم با یکدیگر همکاری و تعامل داشته باشند.

با توجه به اهمیت این امر متأسفانه در حال حاضر کشور ایران با تعداد معدودی از کشورها قرارداد استرداد، معاضدت قضایی و همکاری امنیتی منعقد کرده است و علی‌رغم اینکه برخی از کشورها با استفاده از شرط عمل متقابل، همکاری لازم را در زمینه دستگیری و استرداد مجرمین تحت تعقیب مراجع قضایی به عمل می‌آورند، لیکن در بسیاری از موارد نیز پاسخ مراجع ذی صلاح کشورها حکایت از آن دارد که به علت عدم وجود قرارداد استرداد مجرمین و یا وجود انواع موانع و مشکلات حقوقی و قانونی موجود در قوانین داخلی کشورمان قادر به اجرای خواسته کشور ما نمی‌باشند.

از همین رو بنا به اهمیت استرداد مجرمین برای یک کشور در ابعاد مختلف، ضرورت انجام مطالعه برای احصاء موانع و مشکلات پیش‌رو به خصوص موانع قانونی بیش از پیش احساس می‌گردد.

کتاب حاضر به بررسی و تبیین چالش‌های حقوقی استرداد مجرمین متواری از کشور ایران، شناسایی موانع استرداد و ارائه راهکارهای برون رفت از این موانع با تاکید بر نقش سازمان بین‌المللی پلیس جنایی (اینترپل) می‌پردازد.

در طول فواصل سعی شده ضمن بررسی مبسوط موضوع استرداد به صورت اجمالی به علل و عوامل مختلف عدم توفیق جمهوری اسلامی ایران در استرداد برخی از مجرمین فراری، از زوایای مختلف مخصوصاً چالش‌های حقوقی و موانع قانونی پرداخته شود.

موانع استرداد مجرمین به دو بخش داخلی و بین‌المللی قابل تقسیم هستند؛ در بخش ملی، مسایل کیفری و سیاسی، از جمله موانع استرداد مجرمین بین کشور ما و سایر دول می‌باشد اما در کنار این عوامل می‌توان به میزان تخصص قضات، حذف نهاد مرور زمان، تغییرات قضایی و... نیز اشاره کرد.

در بخش چالش‌های جهانی استرداد مجرمین می‌توان از مصونیت مقامات مهم دولتی، حقوق بشر، کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه ای و... نام برد که این عوامل (ملی و بین‌المللی) در فصول مختلف کتاب مورد بررسی قرار گرفته است.

برای برون رفت از موانع استرداد مجرمین هم از جنبه داخلی و هم از جنبه بین‌المللی در کنار

اقداماتی مانند بازنگری مجدد در قانون داخلی، آموزش تخصصی قضات، توسعه روابط سیاسی با کشورهای دیگر می‌بایست به نقش و جایگاه سازمان بین‌المللی پلیس جنایی (اینترپل) در زمینه تبادل اطلاعات، جلب و دستگیری متهمان، مظنونان و مرتکبان جرایم بین‌المللی و همچنین در به وجود آوردن امکان همکاری کشورها در استرداد مجرمین توجه ویژه داشت.

حمید عظیمی

۱۴۰۱/۰۱/۳۰